

Makale Geliş | Received: 05.09.2019
Makale Kabul | Accepted: 02.11.2019
Yayın Tarihi | Publication Date: 25.03.2020
DOI: 10.20981/kaygi.705331

Gül GÜN DAYANIKLI

Dr. | Dr.
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ABD, Muğla, TR
Muğla Sıtkı Koçman University, Institute of Social Sciences, Public Administration Department, Muğla, TR
ORCID: 0000-0002-1945-9271
gul.gun11@hotmail.com

Ramazan GÜNLÜ

Prof. Dr. | Prof. Dr.
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ABD, Muğla, TR
Muğla Sıtkı Koçman University, Institute of Social Sciences, Public Administration Department, Muğla, TR
ORCID: 0000-0002-7499-7742
ramazangunlu@yahoo.com

Bursa’da Kent ve Siyaset İlişkisinin Analizinde Dinamik Elit Yaklaşımı

Öz

Kent ve siyaset ilişkisi, tarihsel bağımsız kentler olgusu bir yana bırakılırsa, sosyo-ekonomik olgular ve ulusal-küresel olgulardan bağımsız olarak ele alınamaz. Tarihsel bakımdan dünya sistemi, dünya-ekonomi olgusuyla şekillenmiş, kentler de dünya-ekonominin parçası olmuşlardır. Bu makalede kent ve siyaset ilişkisi kentsel elit sorunsalı çerçevesinde incelenmiştir. Kentsel elit sorunsalı yöntemsel olarak kentsel elit döngüsünü ve dinamik elit yaklaşımını varsaymakta, kentsel elit döngüsü ise sosyo-ekonomik ve siyasal-kültürel dinamiklerin bir ifadesi olarak ele alınmaktadır. Buna göre kentler, küresel-ulusal ve yerel ölçekteki dinamikler ile şekillenen sosyo-ekonomik ve siyasal-kültürel niteliğe sahip yapılardır. Kentler sosyo-ekonomik nitelikli değişmeler çerçevesinde bir kriz içine girmekte, krizin etkilerine karşı kentsel elitlerin örgütlü kamu muhalefeti ortaya çıkmakta ve direniş başarı ya da başarısızlıkla sonuçlanıp kentsel elit döngüsüne girmektedir. Bu kriz, kentlerin eski sosyo-ekonomik yapılarını, güç odaklarını ve örgütlü kamu ideolojisini bütünlük-parçalanmışlık diyalektiğine sokarak, dünya ekonomisinde ve finans-politiğinde oluşan değişmelere ve işlev ve etken değişikliklerine uyarlamaktadır. Makalede Bursa’da kentsel elit değişimi olgusu, “çokuluslu” Cargill şirketinin müdahalesi temelinde ele alınmış, müdahaleye karşı oluşan kentsel kamusal muhalefet/direniş, muhalefetin çözülmesi ve “yeni” kentsel kamu kavramlaştırması, kentsel elit döngüsünü açıklamada değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kent, Elit, Dünya Sistemi, Elit Döngüsü, Dinamik Elit Yaklaşımı.

A Dynamic Elite Approach for Analysing City and Politics Relationship in Bursa

Abstract

The relationship between city and politics, leaving aside the feature of the historical independent states, cannot be handled independently from global point of view. Historically, the world system is shaped by the global economic phenomenon and cities have become the part of global economy. The relation between city and politics in this paper is analyzed in the context of urban elite problem. Urban elite problem is assuming methodically the urban elite cycle and dynamic elite approach. Urban elite cycle and dynamic elite approach on

the other hand is considered as an expression of socio-economic and political cultural dynamics. According to this approach, cities are socio-economic and political -cultural structures shaped by global- national and domestic dynamics. Cities are undergoing to crisis caused by socio-economically based changes. The urban elites, affected by this crisis, demonstrate organized public opposition. The result of this opposition can be successful or unsuccessful leading to urban elite cycle. This crisis is putting the old socio-economic structure, power centers, organized public ideology into fragmented-holistic dialectic. By this way, this crisis is adapting these structures to changes of functions and factors of global economy and finance-politics. In this article, urban-elite transformation concept is studied in the context of multinational Cargill Company’s intervention and the reaction of urban public opposition/resistance, dissolution of the opposition and new urban public conceptualization.

Keywords: City, Elite, Global System, Elite Cycle, Dynamic Elite Approach.

Giriş

Kent ve siyaset ilişkisi, sosyo-ekonomik olgular yanında ulusal ve küresel olgulardan bağımsız değildir. Tarihsel olarak bağımsız kentler de ekonomi-politik olgunun merkezinde bulunmaktadır. Dünya sistemi dünya-ekonomi olgusuyla şekillenmiş, kentler de dünya-ekonomisinin parçası olarak değişim geçirmiştir. Kentlerin siyasal birimlere eklemlenmesi, en azından Avrupa siyasal birimleri açısından 19. yüzyılın üçüncü çeyreğinde tamamlanırken, dünyanın geri kalanı için bağımsız kent yönetimlerinden söz etmek zordur. Kentlerin ulusal siyasal birimlerle bütünleşmesi, yirminci yüzyılın temel olgularından biri olmuştur. Bununla birlikte ulusal ekonomiler içindeki eşgüdümleyici işlevler, dünya sistemindeki işlevler ile paralel özellikler göstermiştir. Küreselleşme süreciyle kent ekonomileri dünya sistemi içinde yeni işlevler yüklenmiş, bu işlevler daha ziyade üretim işlevlerinin tüketim işlevlerine dönüşümü şeklinde gerçekleşmiştir. Sermayenin üretim sürecindeki değerlenmesi, kentlerde yeniden değerlendirme sürecine girmiş, nüfus hareketlerinin yaygınlaşması ile kent spekülasyonlarının (imar değişiklikleri, yeni kent parçaları oluşturma, geniş altyapı yatırımlarının kavşak noktalarına dönüşme vb.) yaygınlaşmasını getirmiştir. Bu durum sermayenin ikincil değerlendirme süreci olarak görülebilir. Bu değişim, ekonomideki genel bir değişimin ifadesi olarak, siyasetin parametrelerini de değiştirmiştir. Kentler, dünya sisteminin kârları koruma, yeni kârlar elde etme sürecinde işlevler yüklenirken, siyaset de üretim alanlarından (fabrika, işyerleri, tarımsal üretim birimleri vb.) yaşam alanlarına

doğru genişlemiş, sınıf-siyaset dinamikleri kentlerde dolaymlanarak belediyelerin ön plana çıktığı gelişmeye sahne olmuştur (İncioğlu / Erder, 2008).

Bu makale, kent ve siyaset ilişkisini yukarıda ortaya konulan küresel değişmeler çerçevesinde kent yönetimlerinin değişimini kentsel eliti sorunsalı çerçevesinde incelemiştir. Kentsel elit sorunsalı kentsel eliti döngüsü ve dinamik elit yaklaşımı çerçevesinde, sosyo-ekonomik ve siyasal-kültürel dinamiklerin bir ifadesi olarak ele alınmaktadır. Buna göre kentler, küresel-ulusal ve yerel ölçekteki dinamikler ile şekillenen sosyo-ekonomik ve siyasal-kültürel niteliğe sahip yapılardır. Küresel planda sermayenin kentlerde yeniden değerlendirme süreci, somut kent örneğinde, sermaye sahiplerinin davranışlarının bir çerçevesini sunmaktadır. Bu açıdan Bursa kentsel değişimi içinde, sermaye sahiplerinin kentsel imar değişiklikleri ile bu sürece katılmaları, küresel sermaye yöneliminin yerel plandaki ifadesi olarak görülebilir.

Küresel kentsel değişimler sürecinde gözlemlenen olgulardan biri de küresel çaplı şirketlerin, kentlerin mevcut karakterini değiştiren yatırımlardır. Bu girişimler yatırımların teşvik edilmesi, altyapısal koşulların hazırlanması benzeri bir dizi hükümet kararı ile desteklenmiştir. Cargill şirketinin Bursa kenti özelindeki yatırım girişimi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Ancak şirketin tesis kurma süreci, geniş bir kamuoyunu arkasına kentsel muhalefetin karşıt direnişi ile engellenmeye çalışılmıştır. Benzer çatışma alanlarının ülkemizdeki altın arama, HES ve diğer madencilik faaliyetlerinde de gerçekleştiği bilinmektedir. Süreç içerisinde kentsel muhalefetin başlangıçta bütünlük gösteren kentsel kamuoyu zamanla gerilemiş, kent elitinin davranışlarında değişim gözlenmiştir. Makalenin somut gözlem ve analiz biriminin odağını Cargill karşıtı kentsel muhalefetin oluşumu ve çözülmesi oluşturmaktadır.

Makalede, küresel değişim sürecinde kentlerin yeni işlevleri ile bu süreçte büyük çaplı şirketlerin yatırımları karşısında “kent eliti”nin tutum ve davranışının belirlenmesi “kentsel elit döngüsü”nü açıklamada önemli bir veri kaynağı olarak görülmüştür. Kent elitinin niteliği, kentte bulunan mevcut kentsel kamu olarak; yeni işlevler ve girişimlerle karşılaşan kent elitinin bu sürece uyum sağlaması ise kentsel elit döngüsü olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, kentin eski sahipleri ile yeni sahipleri arasında bir

gerilim ya da uzlaşma, kent dışından gelen güçlerle yeni bir ilişki, aynı zamanda kente yönelmiş yeni nüfus gruplarının katıldığı bir kent koalisyonu olarak görülebilir. Değişim, mevcut durum-yeni durum ve uyarlanma olarak değerlendirilebilir: uyarlanma ise bir dolayım olarak farklı güçlere alan açan kentsel büyüme olarak düşünülebilir ve bu değişim ilişkisi, dinamik elit yaklaşımı çerçevesinde kavramlaştırılabilir. Dinamik elit yaklaşımı, değişim sürecinde kent elitinin yeni sürece uyarlanması ve kendi varlığını yeni kentsel elit oluşumu ile ilişkilendirmesini açıklamayı mümkün hale getirmektedir.

Günümüzde pek çok kentte görülen müdahale şekillerinden biri olan Cargill müdahalesi, Bursa’da kentsel kamu ya da kentsel ittifakın harekete geçmesinin temel hedefini sağlamıştır. Bu tür kentsel değişim süreçleri, ister sektörel müdahale, isterse kentsel rantların yeniden dağıtımı çerçevesinde olsun ya da yeni kamu ve sermaye yatırımları ile gündeme gelsin, mutlaka mevcut kentsel kamu ya da kentsel ittifakı yeniden oluşturma işlevi görmektedir. Kente yönelmiş bu tür sermaye (Cargill, altın arama yatırımları, yeni maden ruhsatları, serbest bölgelerin ilanı, doğrudan sermaye yatırımları vb.) ve merkezi kamu müdahaleleri, (altyapı değişimi, otoyollar, TOKİ, kamu ve sanayi ve hizmet kuruluşlarının yer değişimi vb.) kentte yarattığı tedirginlikle, kentsel kamu ittifakını çözmeyenin bir sonucu olarak muhalefet ve direnişi ortaya çıkarmaktadır. Bu süreçte muhalefetin geçici başarıları ve eski hukuksal korumaların sağladığı avantajlar, çok kısa sürede fiili muafiyetlerle aşıldığında muhalefette çözülme ve direnişin zayıflaması, yeni kentsel kamu ve ittifak oluşumuna katılım ve kayıpları azaltma yarışına dönüşür. Kentsel elit döngüsü için çevrim, bu noktada ön plana çıkmaktadır. Bu makalede ileri sürmek istediğimiz dinamik elit yaklaşımı, muhalefetin çözülmesi ve "yeni" kentsel kamuya/ittifaka ilişkin kavramlaştırmanın kentsel elit döngüsünü açıklamaya elverişli potansiyel değer taşıdığı iddiasıdır.

Yöntem

Kent hayatı içinde elitin, siyasetin örgütlenmesi ve kentsel idari süreçlere dönüştürülmesi, kırsal/kentsel sosyo-ekonomik meslek ve işbölümünün yapısı içinde

şekillenmektedir. Bu açıdan kentsel elit ve kentsel iktidar örgütlenmesi, siyasal retorikten ziyade, kent-kır farklılaşmasının belli bir bütünleşme biçiminin işlevselliğine dayalıdır. Buna göre nüfusun kırsal ve kentsel sosyo-ekonomik faaliyet biçimleri ile ilişkilene biçimi kent ve kır farklılaşmasının ve bütünleşmenin işlevselliğinin bir ifadesidir. Kentsel kamu ve ittifak, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel temelde nüfusun belli bir tarzda örgütlenmesi olarak kabul edilir ise merkezi iktidarın dayandığı sosyo-ekonomik temel ile kentsel kamu ve ittifak arasında belli bir gerilim ya da belli bir tamamlayıcılık bulunması iktidarın sosyo-ekonomik temelde örgütlenmesinin doğal bir sonucudur. Bu yönüyle merkezi iktidar ve yerel iktidar her durumda değişim içinde bulunmakta ve bu çerçevede merkezi ve kentsel elitin ulusal rejim ve kentsel rejim içindeki konumu döngüsel bir karakter taşımaktadır.

Elit döngüsü, siyasi rejim içinde eski ve yeni elit olarak konumlanır. Bu döngüye neden olan kuvvet, sosyo-ekonomik faaliyet ve nüfusun değişimi dinamiklerinden etkilenmektedir. Nüfusun sosyo-ekonomik faaliyetlerindeki değişim ile bir kent ya da ülkeye nüfus transferinin (göç ya da nüfus artışının azalması ya da artması vb.) ulusal ya da kentsel iktidarın yapı ve dinamiklerinde, aktörleri ile pratiklerinde değişme yaratması beklenebilir. Kırlardan şehirlere nüfus akımının artması ya da azalması, nüfusun sektörel dağılımında, bireylerin ilgi ve dikkatlerinde belirgin bir değişme yaratmaktadır. Bu durum merkezi ve kentsel siyasetin, ekonomik faaliyetin örgütlenmesinde ve bloklamalarda değişimleri birlikte getirir. Bununla birlikte merkezi iktidarın yönelimleri ile koşut ya da karşıt kentsel politik konumlara (kentlerin farklı siyasal partiler tarafından yönetilmesi) da tanık olunduğu dikkate alınır, buradaki etkenin kentsel ve kırsal sosyo-ekonomik faaliyetlerin yapısı ve nüfusun coğrafi örgütlenmesinin rolü çerçevesinde değerlendirilmesi mevcut durum ve değişimi açıklayabilir.

Kentsel elit analizinde bileşenlerin dinamik bir ilişki içinde ele alınması, Pareto’cu “elit dolaşımı” çerçevesinde ele alınabilecek bir konu değildir. Bu olguya yaklaşım şu şekilde anlaşılmalıdır: Somut örneklerden hareketle bir ülkede elit, sadece bir ülkedeki elit değildir. Bu nedenle bir yerdeki değişimin diğer yerleri de doğrudan etkilediği

söylenbilir. Dolayısı ile buradaki dinamikler hakim bir elitin kontrolü altında ilerleyen (ekonomik, politik, kültürel) kuşatıcı (omnipotent) bir karakter taşımaz. Belli bir biçim altında meydana gelen zafiyet, diğer biçimlerin canlanmasına neden olabilir. Bu nedenle bir iktidar yoğunlaşması, belli bir elit çevresinde ilişkilerin ve eşgüdümün yoğunlaşması olabilir. Bu yönüyle belli bir ülke ve ülkeler grubunda hakim grubun yaşadığı yıpranmanın yarattığı çatlaklar, yeni ilişkilerin meşrulaşmasına yönelik bir açıklık yaratır ve değişime dışarıdan bir müdahaleyi mümkün kılar. Ortaya çıkan yeni işbirliği kanalları özellikle neo-liberalizm dalgasının yayılmasında gözlenebilir. Bu anlamda “Montpelerin Topluluğu” neo-liberal fikirlerin örgütlenmesinde özel bir öneme sahiptir. Bu fikirler Bretton Woods sisteminin çözülme sürecine girdiği 1966 yılında, De Gaulle’ün NATO’nun askeri kanadından çıkması ve Avrupa içinde yeni uzlaşma arayışlarının sonucunda zirveye yerleşmiş, sistemin kurucusu olan Friedman ve Hayek’e Nobel İktisat ödülünün verilmesi ile taçlandırılmıştır.

Elit olgusunun bir şebeke ve hiyerarşinin iç içe geçtiği “iktidar eliti” (Mills, 1956, 1974) kavramı çerçevesinde ele alınması, konunun genel “soyut” kavramlar çerçevesinden somut elit örgütlenmesine dönüşmesinde etkili olmuştur. Mills’in *İktidar Eliti* kitabının ardında başlayan elit üzerine somut incelemeler, Marksist sosyal bilimcilerin “devlet” tartışmalarına konu olmuş; Ralph Miliband, Nicos Poulantzas, Ernest Laclau (1990) gibi düşünürlerin katıldığı bu tartışmalarda Marksizm’den türetilen kavramlar ile uluslararası yapıların ulusal hükümetler üzerindeki etkisi gündeme getirilmiştir. Bu çerçevede sermaye fraksiyonlarının siyasal iktidar içindeki etkisi ve konumu tartışmaya açılmıştır. Antonio Gramsci’nin “hegemonya” terimi de çözümleme sürecinde işlev gören terimlerdenidir. Bu süreçte “Yapısalcı analiz”in etkisi yaygın bir görünüm kazanmış, bununla birlikte somut elit sorunsalı da “politik planma” terimi ile ilgili bir ilgi alanı oluşturmuştur. Bu açıdan Amerikan politikasının “Dış İlişkiler Konseyi-CFR”, İngiltere’de Kraliyet Uluslararası İlişkiler Enstitüsü-Chatham House” ve 1970’lerin başında devreye giren “Üç-Tarafli Komisyon-Tri-lateral Commission” gibi kuruluşların uluslararası “Politik Planlama”da rolleri de gündeme gelmiştir (Peters, 2003). Bu durum, politik kararlarda elitin rolünü göstermek açısından önemli bir

referanstır. Zira neo-liberalizmin küresel politika haline gelmesinde etkenler arasında görülmüştür. “Marksist Devlet Tartışmaları” (Clarke, 2004), 1960’larda ve günümüzde de devlet çözümlemesinde etkisi olan bir yaklaşım geliştirmiştir. Bu tartışmalardan ortaya çıkan sonuç, devletin tek tek kapitalistlerle ilişkisinden ziyade, “kapitalist sınıf” için devletin işlevinin önemini göstermesidir. Küresel “politik planlama” kuruluşları üzerine görüş ve tartışmaların, ezoterik bir karaktere bürünmesi ve gerçek sorunları tartışmaktan uzaklaşma etkisi de hesaba katılmalıdır. Bununla birlikte küresel politika değişikliklerinin sermaye birikimi sorunsalından uzak bir konu olmadığı bilinmelidir. “Teoride neo-liberalizm politikada Washington uzlaşması” (Williamson, 1990: 421) 1980 sonrası küresel politika değişiminin rotasını oluşturmuştur. Bu değişimin uluslararası, ulusal ve yerel düzeyler boyunca birçok dönüşümün çerçevesini çizdiği söylenebilir. Bu politik değişikliği temsil eden terimler, doğrudan üretim süreçleri dışındaki dolayım alanlarına yayılan “ticarileştirme” ve “metalaştırma”dır. Harvey (2015b: 27) neo-liberalizme yönelişin, bir bakıma ve dereceye kadar, ekonomi seçkinlerinin iktidarının yeniden kurulması ve yeniden inşası ile ilişkili olduğunu ifade etmiş, bu ilişkinin güçlü bir şekilde oluşturulduğunu örneklerle açıklamıştır.

Refah devletin kapitalizminden neo-liberalizme geçiş, söz konusu gelişmenin çok taraflı ve çok yönlü işleyiş ve etkileşimin bileşkesi olarak görülebilir. Politika değişimlerinde yörüngelerin oluşturulması, bir grubun sıkı işbirliği ve örgütlüğü bir faktörse, mevcut başarısızlıklar da diğer faktörü oluşturur. Bu nedenle küresel, ulusal ve yerel düzeyde bu tür geçiş yörüngeleri, hazırlayıcı diğer faktörlerle birleşerek eski güçlerin ve ekolojinin yenileriyle füzyona girmesinin bileşkesinde şekillenir. Bu çerçevede elit sorunsalı bir “dolaşım” veya “blokaj” sorunsalı değil, içerde kalan güçler ile hakim olanların bir mücadelesi içinde çözülmemiş sorunların türevi ve yerel, ulusal ve küresel matriste şekillenişidir. Bu olguda dinamik elit analizi, hem sanayici sınıfların hem ticari dağıtım ağlarının hem de genel nüfusun yaygın bir şekilde kent operasyonlarına katıldığı diyalektik bir sürecin sonucu olarak görülebilir.

1980 sonrası dünya pratiğinde kentler, ekonomi-politiğin ve finans-politiğin sermayenin değerlendirme sürecinin kritik bir nesnesi haline gelmiştir. Politika, bir boşluk

yaratma faaliyeti olarak neyin yok olduğunu gösterir ve onu arzulanır hale getirir. Kentler de bu boşluk yaratma sürecinde, Schumpeter’in değimiyle, “yaratıcı yıkım” alanı haline getirilmiştir. Türkiye açısından bakıldığında bu durum “büyükkent” belediyeciliğinin doğuşu anlamına gelir. Politikada ikinci boşluk yaratma alanı, ekonomide ve devlet işlerinde işin yapılma tarzı ile ilgilidir. Devlette ve ekonomide kolektif tarzdan bireysel (özel) tarza geçişin etkin, demokratik ve verimli olduğu ileri sürülerek, boşluk imal edilmiş ve bu iki boşluk yaratma süreci, yurttaş politikasından müşteri politikasına hızlı geçişin güzergahını oluşturmuştur. Müşteri memnuniyeti, kendisi ile ilgilenildiğini düşünen yurttaş için kolay bir geçiş bandıdır. Burada sadece öncelik konusu olan şey sorun edilmektedir, müşteri olmak zaten memnuniyet verici görülmektedir. Devletin önceki dönemdeki bütün kusurları ve gerici bloklarının arkaik eylemleri ön plana çıkarılarak, yerini önce yurttaş özgürlüğüne sonra müşteri memnuniyetine bırakacaktır.

Kapitalizm ve kentler ilişkisinin bu yeni mecrası, kamu eşitsizlikleri yaratarak geniş nüfus kesimlerini yaygın katılımcılara dönüştürmüştür. Sürecin erken katılımcıları sanayide ve ticari faaliyetlerde biriken servetlerini çoğaltma yolunda kent yönetimleriyle işbirliği halinde kent topraklarını servete dönüştürürken, geniş nüfus için de (göçün de dahil olduğu bir seçenekle) izlenecek yol konusundaki ilk modelleri oluşturmuştur. Kent eliti bu ilk döngüyü sağlayan güçlerdir. Diğerlerinin hareketi de buna göre şekillenmiştir. Yeni sağ siyaset, bu çerçevede kitleleri elit ile ortak bir kent yağmalaması politikasında birleştirmiştir. Bu makalede verileri değerlendirme çerçevesi ve veri oluşturma süreci bu ilişkiyi esas almıştır.

Kuram

Sosyal hayatın mesleklere, işbölümüne, farklı kültür gruplarına göre organize edildiği, kurumlaşmaların yoğunluk kazandığı, karmaşık insan ilişkilerinin bütün bir günlük yaşayışı etkilediği kentler değişim sürecine, politikanın boşluk yaratma süreci içinde gerçeklik kazandığı “neo-liberalizm”, “küreselleşme” ve “Washington

uzlaşması” ile bağlantılı olarak girmiştir. Altyapı, kentsel dönüşüm, kamu politikasında dönüşüm bu değişimin hızını yükselten kertilere dir.

Kentler eski sınıf uzlaşmalarının, kentsel kamu ve ittifakın mevzileri olmaktan çıkıp, taze para akışının ve yeni zenginleşme biçimlerinin cephe hattına, manevra alanına dönüşmüştür. Son kırk yılın retrospektifinde kentlerin aldığı bu yeni rol bize eski rejim ile yeni rejimin profillerini verir. Küreselleşmenin itkisi ile kentler, eski ve yeni rejim arasında “geçiş kemerleri” işlevi görmüş; küreselleşme süreci kentlerde ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel boyutlara yön veren aktörler ile boy gösterip yapılardan etkilenirken, yapıları değiştiren boyutların da ifadesi olmuşlardır (Pustu, 2006: 130; Tosun, 1995: 45).

İktisat kuramında klasik ve neo-klasik iktisat yaklaşımı, iktisadın kendi kuralları temelinde işlediğini ileri sürerken; Marksist ve neo-Marksist iktisat yaklaşımı iktisadın belirleyiciliği üzerinde durur. Bu iki yaklaşımda farklılık ileri sürülmekle birlikte, iktisadın belirleyiciliği olgusu ortaktır. Politikaya duyarlılığından ziyade, politika iktisadın kurallarına tabidir. Ulus-devletleri yönlendiren güçlerin küreselleşme sürecinde girdikleri işbirliği şekilleri ulus-devletin (yurttaşlık temelinde işleyen) eski rejim pratiklerini değiştirmiş, yerini “müşteri memnuniyeti” temelinde işleyen neo-liberal rejim pratikleri ile doldurmuştur. Buna göre oluşan yapısal değişimler ulus-devletlerin dayandığı ekonomi-politiği değiştirmiş, iktisat politikaları ile siyasal hukuksal düzenleme yetkileri zeminsiz kalmıştır. Küreselden yayılan kısıtlamalar ve düzenlemeler hükümetlere dayatılmış, hükümetler kredi ve maliye politikası üzerindeki denetimi yitirmiştir (Duman, 2002: 1-15).

Peter Osborne küreselleşmeyi, Amerikanlaştırmanın üzerini örten bir mazeret olarak tanımlamaktadır. Osborne (2013: 243) ABD’nin dünyayı finansallaştırarak denetimine alan belli başlı üç küresel kurumda (IMF, Dünya Bankası, şimdi Dünya Ticaret Örgütü’nün desteğini alan GATT) en hakim güç olarak, Güney’in (Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından Üçüncü Dünya’nın yeni adı) Kuzey’in yardımları adı altında Kuzey’e kendi hayat tarzını sürdürmek adına hizmet ettiğini ileri sürmektedir. Yaklaşık otuz yıldır neo-liberalizmle şekillenen yaşam normu kamu politikalarını

oluşturmakta, dünya çapındaki iktisadi ilişkileri yapılandırmakta, toplumlara dönüştürmekte ve özneliği şekillendirmektedir. Bu normatif yapı, kimi zaman politik (iktidarın neo-liberal güçler tarafından fethi), kimi zaman iktisadi (küreselleşmiş mali kapitalizmin atılımı), kimi zaman toplumsal (toplumsal ilişkilerin bireyselleşmesi, kutuplaşmalar) ve bazen de öznel durumlarla (yeni bir öznenin ortaya çıkışı) tanımlanmıştır. Bu oluşum dünya genelinde olmasıyla küreseldir ve günümüzün dünya us biçimlerine işaret etmektedir (Dardot ve Laval, 2012: 1-2).

Giddens (2008: 9-12), modern toplumsal yaşamın endüstriyel üretim tarafından biçimlendirildiğini ileri sürer. Endüstri ve ulus-devletin kesişmesi kapitalizmin kavşağı olmuştur. Ona göre Marx, sınıf çatışmaları ve devrimci değişim süreçlerini tahmin etmiş, ancak dehşetli askeri şiddeti tahmin edememiştir; Weber ve diğer modern toplum kuramcılarında hiçbiri, günümüzdeki bazı güçlerin ne denli vahşi ve tahripkar olabileceğini öngörememişlerdir. Zira ulus-devletlerin çok başlı oluşu, idari yoğunlaşmalar (gözetlemenin genişlemesi) ve denetim diyalektiğinin değişken doğası bu durumun oluşmasındaki temel sebeplerdir. Ulus-devletlerin içsel idari koordinasyonu, uluslararası bir doğanın refleksif olarak gözlenen koşullarına bağlıdır.

Günümüzde küresel ekonomi politik, iktisadi/siyasi forumlarda (IMF, Dünya Bankası, DTÖ, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kurumlar ile Bilderberg Toplantıları, Üçlü Komisyon, Dünya Ekonomik Forumu, Dış İlişkiler Konseyi, Uluslararası Ticaret Birliği gibi ulusötesi seçkin planlama grupları) “uluslararası kapitalist sınıf”ın çıkarlarına hizmet eden, Gramsci’nin “burjuvazinin kolektif aydınları” dediği (Şenalp, 2009: 233) “idari/politik yoğunlaşmalar” yoluyla işlemekte; idari/politik yoğunlaşmalar aracılığıyla üretilen politikalar ve bunlara dayalı uygulamalar genişleyerek ve derinleşmektedir. Uluslararası kapitalist sınıfın hizmetindeki küresel kuruluşlarla yapısal uyum, uyarlanma, kredi işbirliği yapan ülkelerin ekonomilerinde iyileşmeler görülmediği gibi, daha da yoksullaştıkları bilinmektedir (Toros, 1998: 111-114; Boratav, 2004: 24-25; Şimşek, 2016: 44).

Uluslararası kuruluşlar aracılığıyla artan idari/politik yoğunlaşmalar, bizzat ulus-devletlerin öncülüğünde gerçekleşen politika ve uygulamalar içerdiğinden, küreselleşme

araçlarıyla gerçekleşen bir değişim sürecidir. Bu durum, kapitalizmin niteliksel bir değişimi olarak değerlendirilebilir. Ulus-devletler küresel yapıya daha yoğun bir bütünleşme yoluyla katılmakta, burada DTÖ, IMF gibi ulusötesi yapılar, ulus devletlerle; emek ilişkileri, finansal kurumlar, üretim devrelerini yeniden tanımlamaktadır. Robinson, ulusötesi kapitalist sınıfı, sermayenin dünya ölçeğindeki fraksiyonu olarak tanımlamış ve bu sınıfı ulus devlet sınırlarına bağlı kalmayan, yeni bir aygıt olan ulusötesi devlet mekanizması tarafından çıkarları korunan, kapitalizmin dördüncü aşamasının sermaye sınıfı olarak betimlemiştir. Dünyanın başlıca üretim kaynaklarının mülkiyetine sahip olan bu sınıfın, küresel üretim, piyasa ve finans ağlarına bağlı olarak ulusal değil küresel birikimlere yöneldiği ifade edilebilir (Şimşek, 2016: 24-28, 40-45).

Kapitalist ilişkiler, liberalizmin amentüsü “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” sloganında olduğu gibi önündeki engelleri yıkıp geçerek yayılmaktadır. Devlet, piyasalaştırma yoluyla kapitalist ilişkilerinin önünü açmakta, siyasal iktidar ile sermaye arasında doğrudan bir ilişkiyi göz önüne çıkarmaktadır (Kozanoğlu, 2008: 29-30). Wallerstein (2004), kapitalizm ve ulus-devlet arasındaki ilişkiyi oldukça sistematik olarak göstermiştir: Ulus-devlet çokluğu ile sermayenin pazarlık gücü arasındaki doğrudan ilişki bunun kanıtıdır. Sermayenin politik gücü kontrol edebilme kapasitesi, küreselleşme ile birlikte belirgin bir özellik kazanmıştır. Bu da sermayenin politik güç üzerindeki denetimi ya da Giddens’in deyişi ile “idari/politik yoğunlaşmalar” (ulus-üstü kuruluşlar) ile olası hale gelmiş, sürecin sermayeye kazandırdığı ivme, ona endüstriyel emekten soyut emeğe hükmeden bir karakter kazandırmıştır. Bu sürecin bir yansıması, politik ve ekonomik alan arasındaki çakışmanın yitip gitmesidir. Mekândaki kısıtlamalardan kurtulan kapitalist ilişkiler, sermayenin çıkarlarına bağımlı bir ulus-devlete yol açmıştır (Duman, 2014: 15-22). Kuramda neo-liberalizm ve politikada “Washington uzlaşısı” 1990’ların ortasından itibaren kapitalist ilişkilerin küresel yayılmasının önündeki engellerin tasfiyesine girişmiş (Williamson, 2005: 195) Birleşik Krallık ve ABD, neo-liberal modeli küresel sorunların “çözümü” için tüm dünyaya dayatmıştır (Harvey, 2015a: 101).

Dünya sisteminin işleyişine temel olan mekanizma, küresel bir aygıt halini almış ulusötesi örgütlerdir. Bu örgütler, artık uluslararası değil çok taraflıdır ve yürütme aygıtı haline gelen bürokratik yapılara sahiptir (Çok Taraflı Yatırım Anlaşması-MAİ- ve onun sigortası niteliğindeki MİGA, GATT ve GATTS). Ulusal ekonomiler sermayeye sonuna kadar açılırken, kalite standartları temelindeki rekabet, işsizliğin ve verimlilik düşüşünün hazırlayıcısı olmuştur (Atman, 2012: 3). Bu değişim sürecinde hukuk ve yasal olanın aşılması arayüzeyi esas alan bir politikanın hayata geçirilmesi yoluyla gerçekleşmiştir. Bu “esnek insanlar”dan (Wedel, 2014) oluşan “girişimci politika”nın kulvarıdır. Özel ve kamusal yapıların iç içe geçtiği (Dardot ve Laval, 2012: 330-331) girişimci politika, sorumluluk-yetki ilişkisinin kopuşunun da bir ifadesi olmuştur. Özel-kamusal arasındaki ilişki kaynak transferlerinin bir yoludur. Bu durumda kamu yatırımları sürdürülürken rant, yolsuzluk, avanta bu yatırımların bir yansıması haline gelmektedir (Boratav, 2004: 189-190).

Türkiye’de küreselleşme temelinde dönüşüme itki veren temel dinamikler, Birleşmiş Milletler (ilgili programları), Avrupa Birliği (özellikle Gümrük Birliği ile), IMF, Dünya Bankası, DTÖ ve OECD gibi örgütlerin küresel sermayenin çıkarlarını demokratik reformlar olarak vazedilen bir yaklaşım içinde şekillenmiştir. Birbirini tetikleyen bu dinamikler aynı zamanda reform gündeminin hayata geçmesinde hükümetlerin destekçisidir (Şenalp, 2009: 229-230). Sermayenin her yere yayılan bu hareketliliği, finans piyasalarını ilgi merkezine dönüştürürken, doğrudan yabancı yatırımlarda da artışlar meydana gelmiştir (Harvey, 2015a: 98-101).

Neo-liberalizm risalesine bağlı (Dünya Bankası, IMF, DTÖ gibi) küresel kurumlar teşvik ve müdahalelerle 1980 sonrası Dünyayı özelleştirme rotasına sokmuştur. Türkiye’de 1986 yılı özelleştirmelerin başlaması açısından bir milat olarak görülebilir. Öte yandan aynı yıl, 1865’te kurulan ABD menşeli Cargill şirketinin ülkemizde faaliyete geçmesi bağlamında bir kesişim noktasını imler. Cargill, Fortune dergisine göre dünyanın en büyük 12. şirketidir ve asıl alanı (genellikle kimyasal-GDO’lu) tarımsal ürünlerdir. 1993 yılında Orhangazi’de 213 dönüm birinci sınıf tarım arazisi alan ve sonrasında yapılan tüm itirazlara rağmen verimli tarım arazileri üzerine

tesislerini kurarak nişasta bazlı kimyasal şeker üretimine başlayan şirket, hala İznik Gölü'nü besleyen sulara atıklarını göndererek çalışmaya devam etmektedir (Yalçın, 2017: 80-83). Bursa valisinden büyükşehir belediye başkanına, Baro ve tüm STK'lara dek başlatılan karşı duruş; davalar, geri çekilmeler, şirket yanında pozisyon alma gibi farklı şekillerde ifade bulmuştur.

İktidarın dayandığı mekanizmalar ve süreçler kentsel mekânda somut bir görünüm kazanır. Cargill girişimi sonrasında Bursa’da gözlemlenebilen bu olgu, kent elitini kavramlaştırma açısından irdelenebilir bir değerdedir. Lefebvre'ye göre mekân, her zaman politik ve stratejiktir ve kapitalizm mekâna yerleşerek varlığını sürdürebilir. Kapitalist toplumların sosyo-politik analizleri ise iktidar yapıları ve güç ilişkileri üzerinden yapılabilir (Arslan, 2006: 364). Bu noktada iktidarın mahal ile ilişkisi önem kazanır. Burada mahal, coğrafi anlamda kullanılan yer (place) olmayıp, içerisinde sistemik etkileşim ve toplumsal ilişki veçhelerinin yoğunlaşmış olduğu, ortamın fiziksel yönlerini de kapsayan etkileşim ortamlarına karşılık gelir. Mahaller şehirlerden ulus-devletlere ve ötesine dek içsel olarak bölgeselleşmiş, geniş kapsamlı ve zaman-mekân uzantılı ortamları içermektedir. Mahallerin iktidar kuramındaki önemi "iktidar kaplarını" biçimlendirmeleri ile ilgilidir. Bir mahal, tayin edici ve otorite olan kaynakların yoğunlaşmasına izin verdiği ölçüde bir iktidar kabıdır. Bu bağlamda şatolar ve malikânelerin ötesinde özellikle şehirler, iktidarın üretildiği kaplar olarak gösterilebilir. Buna ticari firmalar, okullar, hastaneler, hapishaneler, üniversiteler ve diğerleri eklenebilir. Devlet, idari sınırları belli olan bir idari birim olarak, iktidar kabının en üst biçimidir. İktidar kapları, en başta tahsis edici kaynaklarla otorite kaynaklarının yoğunlaşması sayesinde iktidar üretmektedir (Giddens, 2008: 23-24). İktidarın örgütlenmesinde ve mevcut ilişkilerin yeniden biçimlendirilmesinde tayin edici komplekslerin önemine işaret edilebilir. Otorite kaynaklarının şekillendiği bu yeni yoğunlaşma alanı idari/politik yoğunlaşmaların da temelini oluşturur. Bu durum mekânda yoğunlaşmış eski elitin yerini değiştirir ve yeni elitin doğuşunun sınırlarını çizer. Böylece sosyo-ekonomik ilişkilerin ve nüfusun etkileştiği parametreler bu yeni mekânsal değişikliğin izlerini taşır.

İktidarın bir gruptan diğerine doğru kayması ve toplumdaki ayrıcalıklı kişi ve gruplar iktidar kuramında pek çok disiplinin ilgi konusu içindedir (Arslan, 2003: 115-116). İktidarın parametrelerini değiştiren şeyin ne olduğu sorusu ve bu değişmeden itibaren iktidar bloğunda meydana gelen değişme ve bu değişmenin dayandığı geçici ve sürekli değişkenler her zaman tartışma konusu olacak niteliktedir.

Toplumda elit ile sıradan insanların ayrıldığı temel çizginin karar verme süreçleri olduğu ileri sürülür. Demokrasi, karar verme süreçlerine sıradan insanların katılımı çerçevesinde değerlendirilse de elitin bir yolunu bulup onların bu yetkisini aşındırdığı ve işlemez hale getirdiği iddia edilmektedir. Özellikle elit teorisyenler adı verilen Vilfredo Pareto, Geatano Mosca, Robert Michels, elitin hakim olduğu süreçleri ve sebeplerini ayrıntılarıyla yazmışlardır (Kapani, 2016: 109-123). Öte yandan Schumpeter tarafından demokrasi içinde elit ve karşı elit şeklinde bir “demokratik elit” yaklaşımı ileri sürülmüş, elit sorununa eleştirel bir yaklaşım getiren W. Mills ise “iktidar eliti” kavramı ile ekonomik, askeri ve siyasal elitin koordinasyonu çerçevesinde işleyen bir düzenden söz etmiştir. Elitin yükseliş ve düşüşü, kendilerini yenileyememelerinin bir sonucudur. Bu nedenle Pareto tarihi “aristokratlar mezarlığı” olarak tanımlar (Vergin, 2004: 111-129). Bu tür bir açıklama, gerçeğin çarpıtılması olarak yorumlanabilir. Zira insanın eşitlik ve demokrasi mücadelesini küçülterek, onun boşunallığına işaret edilmektedir.

Elitin tarihsel olarak değişimi, tarihsel-sosyal mücadelelerin gerilimlerinden bağımsız değildir. Bununla birlikte, örgütlü bir azınlığın kitle karşısında gücü seferber etmesi, bireyleri kitleleştirerek pasifize ve kanalize etmesinin yolunu oluşturmaktadır. Muhafazakarlık, kitlelerin kontrolünde önemli bir hareket noktasıdır. Şeylerin değişimi, daha kötüsüne neden olabileceği bu kontrolde önemli bir yer tutar. Bu durum, elitin örgütlü hareket etmekle birlikte çatışma potansiyeli barındırdığını barındırdığını da ortaya koyar. Ağırlık ve dengeleri değişmekle elit dayanışması yanında, çatışmanın varlığı düşüş ve yükselişte rol oynayabilir. Pierre Bourdieu, bu konuda sürekliliği vurgulamak için toplumu yönetenlerin kökensele benzerliğine işaret eder (Yılmaz, 2011: 53-54). Kapitalizmin tarihsel değişimi, elit olgusunu değerlendirirken bize ihtiyatlı

davranmayı gösterir. Zira devlet ve kapitalistler arasındaki ilişki tek tek kapitalistlere özel teşvik ve muafiyet örnekleriyle dolu olsa da genel olarak kapitalist sınıfın varlığını sürdürecektir sermaye birikimi temelinde işlediği görülmektedir. Devletin sermaye birikimi işlevi, bazen meşruiyet sorununun askıya alınmasına yol açacak biçimde önem kazanmaktadır. Bu sorun için elit kavramı üzerinde durmaya ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Elit Kavramı Üzerine

Klasik elit kuramı (Pareto, Mosca, Michels) Marksizm’e karşı geliştirilen bir açıklama biçimi olarak görülebilir. Bu yaklaşımlar esas olarak elitin karar verme ve uygulama gücünü elinde tuttuğunu, sıradan insanların ise olup bitenler karşısında seyirci olduğunu ileri sürmüşlerdir. Modern elit kuramı (D.Reisman, H.Lasswell, R.Dahl, G.Sartori, R.Aron, W. Mills) elitler arasındaki güç dengesine, çelişkilerin varlığına, topluma yön vermelerinden ziyade koordine edebileceklerine, hatta demokratik olmayan rejimlerde elitin hükmüne işaret etmişlerdir. Bu noktada siyasi elit ve ekonomik elit arasında ayırım yapıldığı görülmektedir. Mills ise tüm toplumu yekpare bir elitin yönettiği sonucuna varmıştır (Kışlalı, 2016: 329-336).

Sermaye cephesindeki yoğun iç rekabete karşın, küresel birikimi elinde tutan tarihsel bloğun (iktidar bloğu) yönetici elitinden söz eden Kozanoğlu (2008: 29-33) yönetici elitin; imalat sanayi, finans ve hizmetler alanındaki yönetici elit ile OECD ülkeleri, Latin Amerika'nın büyük bölümü ve eski Doğu Bloğu'ndaki politik-sivil toplumun önde gelen liderlerinden meydana geldiğini ileri sürer. Küresel elit ise BM'in bazı bölümleri, Davos Dünya Ekonomik Forumu gibi "plütokratik" organların saflarından çıkmakta ve bazı ayrıcalıklı çalışanları içermektedir. Muhasebeciler, danışmanlar, mimarlar ve şehir plancıları, tasarımcılar, çok uluslu şirketlerin ithalat-ihracat firmalarının taşeronları ile şirket imajlarını sağlayan üst düzey spor yıldızları ve şöhretler bu grubun içerisinde yer almaktadır. Harvey egemen sınıfın yaygın ve derin uluslararası bağlantılarının olduğunu, bu kişilerin mensup oldukları devlet aygıtıyla avantajlar elde ettiğini ve ayrıca korunduğunu belirtmekte, arada gerilim de çıksa bu

grubun çıkar alışverişinde bulunduğunu söylemektedir. Küresel elit, Davos'taki Dünya Ekonomik Forumu benzeri organizasyonlarda fikir alışverişinde bulunmak, politik liderlerle değerlendirmelere katılmak gibi ayrıcalıklara da sahiptir. Neo-liberalizmin asıl kazananı küresel üretim ve tüketim ağlarına entegre olanlardır; bu kişiler, lüks yaşam, sosyal ve mekânsal ayrışma ile tanımlanır; polis ve askeri güçlerle korunmalarıyla betimlenir.

Küresel elitin yapısı üç halka şeklinde tasvir edilmektedir: İlk halkada, ABD ve Avrupa'daki aileler ve onların CFR (Amerika'yı yöneten 500 kişinin, 440'ı CFR üyesidir), Chatham House gibi yapılarda yer alanları bulunmakta, ikinci halkada (birinci halkayı örtmeye yarayan) popüler devlet adamları, iş adamları, akademisyenler, film sanatçıları, şarkıcılar ve diğerlerini bir araya getiren Bilderberg, Davos platformlarında bulunanlar yer almaktadır. Son halkada ise küresel sermayenin üçüncü ülkelerle iş birliği yaptığı iş adamları, basın ve diğer küresel sermaye uzantıları görülür (Yılmaz, 2014: 5). Ulus-aşırı elitler, finans kapitalin gücüyle yerel elitlerle işbirliğine girmekte, Devlet politika sürecinin yüksek merkezlerindeki (merkez bankaları, maliye, dışişleri) önemli konumlara yerleşerek, ulus-devlet aygıtını küreselleştirecek liberalizm ve kozmopolitizmi yaratmaktadır (Günlü, 2008a: 58-59).

Elit üzerine çalışmalar stratejik konumlara gelen kişilerin önceden hazırlandığını göstermektedir (Yılmaz, 2014: 1-5). Amerikan politik liderleri (Kennedy, Rostow gibi) yönetime gelmeden önce akademik dünyada çalışmalar yapmıştır. Cambridge, Massachusetts, Harvard gibi üniversitelerden çıkan bu kişiler, özellikle serbest piyasa şartları üzerine çalışan kişilerdir. ABD'nin Soğuk Savaş yıllarında oluşturduğu elit şeması yeniden yapılandırılarak yeni ağlara, değişen dinamiklere adapte edilmiştir. Batı değerlerini yayma adı altında birleşen bu küresel elit tabakanın, ABD'nde, Avrupa'da ve hedef ülkelerde şemayı etkinleştiren ağları örgütlediği görülür. İngiliz elitleri ise 1980'lerden günümüze, özellikle de son yıllarda emekli savunma bakanlarını şirket yönetim kurullarında görevlendirmiştir. Oxford ve Cambridge üniversiteleri bu elitlerin arka planında sıkça yer alır. Tarihçi ve istihbaratçı Arnold Toynbee'nin bu isimlerden biri olduğu bilinmektedir. Amerikan ve İngiliz elitleri birbirinden kökensel olarak da

farklıdır: İngilizler aristokrasiden gelirken, Amerikan elitleri finans aristokrasisinden gelmektedir. Amerika'da buna 1970 petrol şoku sonrası üretimden çekilerek emlak sektörüne giren ve 2008 krizini hazırlayan toprak sahipleri de katılmıştır. Sistem Amerikan halkına hizmet edecek ama nihayetinde en zenginlerin kazanacağı şekilde işlemektedir. Amerikan elitleri iş/şirket dünyası, akademisyenler, politikacılar, medya elitleri, askerler ve üst düzey askerler arasından çıkmaktadır. Bu ağa giremeyenler ise karşı-elit grubu oluşturmakta ve problem bu iki grubun çalışma ortamını yaratmadaki zorlukta açığa çıkmaktadır. Bürokrasiye hizmet eden bu elitler ülke çıkarlarına, politikalarına, savaşlarına, düşmanlarına karar veren zenginlerdir. 20. yüzyılda Rockefeller, Ford, Rothschild aileleri ile son dönemde Gates bu zenginler arasında sayılabilir.

Elitlerin belirli çevrelerden, sosyal alanlardan, üniversitelerden yetişmiş olmasına dikkat çekenlerden biri de Bourdieu'dur. Bourdieu, sosyal sermaye kavramı ile Marksizm'in kaynaklara erişimde eşitsizlik sorunsalının önemini ortaya koymuş, sıradan insanlar karşısında elitin toplumsal hiyerarşide bağlantıları nasıl kullandığını göstermiştir (Bourdieu'dan akt. Yarcı, 2011: 131-133). Onun çalışmaları elit yörüngeleri hakkındaki bilgileri somut gözlemlerle desteklemiştir.

Yasal ve yasa dışı alan arasında etkileşimi ve elit ağları ile demokrasinin bypass edilmesini göstermesi açısından Wedel'in (2014: 9-23) çalışmasının önemine işaret etmek gerekir: Küresel oyuncuları ve ağları mercek altına alan çalışmasında yeni gücün, nüfuz oyuncularının ve ağların devlet ile özeli, bürokrasi ile pazarı, siyasi ile ekonomik olanı, makro ile mikroyu ve küresel ile ulusalı kamusal kararlar alınırken birbirine bağladığını söyleyen Wedel, nüfuz sahiplerinin yeni türü olarak “esnek insanlar”ı göstermiştir. “Esnek insanlar”ın ait oldukları asıl örgüt resmi tanınma içinde olmaları değildir. Zira onun arkasındaki geri ve ileri bağlantılar onların asıl işlevlerini vermektedir. Ait oldukları şebekelerin çıkarlarını güden “esnek insanlar” kamu politikasının oluşturulmasında söz sahibi olmakla birlikte hiçbir sorumluluğa da sahip olmamalarıyla öne çıkmaktadır. Elit şebekelerin çalışma şekli açısından oldukça önemli verilere ulaşan Wedel, Doğu Avrupa'da Batı'nın bulduğu bu hazır şebekenin Batı'yı anlamak için de

önemli bir kavram seti olduğuna işaret etmektedir. Hiçbir resmi sorumluluğa haiz olmadığı halde resmi bilgilere erişme ayrıcalığına sahip bu kişiler, birkaç şapkayı birlikte giyenlere benzetilebilir. Bu kişiler aynı zamanda medya analisti, emekli general, savunma danışmanı, danışmanlık firması sahibi, yarı zamanlı profesördür; 11 Eylül sonrası George Bush yönetimi ve Temsilciler Meclisi’ne tavsiyeler veren uzman Barry R. Caffrey bu kişilerden biridir.

1960’larda ve 1970’lerin başında yeniden yapılanan bu süreç, yeni "küresel yönetsel elit"’in kuluçkası olmuştur; küresel iş adamları, sınır aşan multi milyarder vakıflar (Ford, Kellogg, Packard, Rockefeller, Soros) bize bu sürecin gayri resmi şebekeler içindeki niteliğini verir. Para, güvenlik, pazarlar mekânsızlaşırken, küresel dolaşımın temel unsurları haline gelmiştir. GATT, DTÖ, DB tarafından teşvik edilen bağımsız kurullar, uluslararası denetim ve izleme kurumları ve firmaları küresel çıkarları lehine işlemekte, devletler makroekonomik politika üretme işlevlerinden uzaklaşmakta, küreselleşen kapitalizmin emrine girmektedir (Günlü, 2008a: 57-58). Ön planda düşünmeye yatkın insan grupları, neden-sonuç ilişkisiyle bağlantısı kopmuş biçimde refleksif bir değerlendirme sürecinin bileşenleri haline gelmektedir. Onlara sunulan gerçekliğe teslim olmakta, çıkarlarını bu yanılsama içinde kavramaktadır. Hayatın her alanında bu tür pratiklere tanık olabiliriz.

Türkiye’de Elit Sorunsalı

Türkiye’deki ekonomik elit, 1950’lerin sonuna dek statülerini koruma amacıyla devlet ile iyi ilişkilere girmiş, iktidara yakın olmaya çalışmıştır. 1960-1980 arasında yaşanan üç askeri darbe, iki darbe girişimi, iki reform hükümeti, sekiz kısa süreli koalisyon hükümeti, oluşan bakanlık krizleri, şiddet olayları gibi birçok etmen, elitlerin hükümete olan bağlılık ve güvenini azaltmıştır. 1980’lere gelindiğinde iş dünyası ekonomik ve siyasal anlamda palazlanmış, bir güç kaynağı olabileceğini görmüştür. Bu dönemde birçok sivil ekonomik örgütlenmenin ortaya çıktığı bilinmektedir. Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti, Sanayi Birliği ve TÜSİAD bu oluşumlara örnek olarak gösterilebilir. Ekonomik kesimlerin TOBB tarafından korunan çıkarları bu

dönemde farklılaşmıştır. TÜSİAD modeli, ABD’de kurulu "The Conference Board"dan alınmıştır. Başlangıçta ekonomik araştırmalar, kongreler seminerler vb. forum yaratmak amacıyla olan kuruluş, sonrasında ülkenin en ciddi baskı grupları arasında yer almış; gerek “hükümet dışı aktörler” arasında sayılmıştır. TÜSİAD üyelerinin varlıkları Türkiye ekonomisinde kamunun yarattığı katma değer dışında kalan değerlerin %50’sini oluşturmaktadır. Enerji ithalatı dışında kalan Türk dış ticaret değerinin % 80’i kontrol etmektedir. Bu büyüklüğüyle ülkenin siyasi, ekonomik, sosyal gündeminde başat rol oynadığı söylenebilir. Başlangıçtaki tutumuna tamamen zıt bir görünüş sergileyen son dönem Türk burjuvazisi, devlet eliyle kazandığı gücün etkisiyle dünya ekonomisine eklenmiş, devlet politikalarından yararlanan bir aktör iken, bu politikalara yön veren bir konuma gelmiştir (Ercan, 2015: 399-405).

İktidar analizinde önemli bir terim olan elit kavramı, 1980 sonrasında siyaset bilimcilerin yoğun ilgisiyle karşılanmış, Türkiye’de yaşanan toplumsal ve siyasi olayları değerlendirme çerçevesi olmuştur. Zira sosyoloji eylemi yapanın kimliğine odaklanmaktadır. Eylemin rutin olmaktan çıkarak, eylemciyi odak alan bir konum kazanması, elit sorununu kritik hale getirmektedir. Bu açıdan 1980 sonrası dünyada olduğu gibi Türkiye’de de eylemci yani elit olgusu ilgi konusu olmuştur. Yerel, ulusal ya da küresel ölçekteki olay ve olgular arasında bağlantı ve etkileşim, dünya sisteminin yönelimi ve tek tek ülkelerdeki görünüşleri, elit kavramı çerçevesinde anlaşılmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Burada elit kavramı kapsamına alınan eylem ve eylemci kurumsal güç, kaynak kontrolü, karar alma ve etki gücü, dirençlere rağmen iradeyi yürütmedir. Kaynak kontrolü, zenginlik, prestij, statü olabildiği gibi, karizma, enerji, motivasyon da olabilir. Elit kapsamında ele alınan kişiler siyasal elit, ekonomik elit, medya eliti ve askeri elit olarak ayırt edilebilir. İktidarın toplumsal kaynakları değişkenlik gösterebilir. Fakat güç sahipleri gücü sürdürmek için her zaman karşı gücü dağıtma çabasındadır. Günümüz toplumunun iktidar yapısını tek bir elit profili ile betimlemek mümkün değildir. Türkiye’de gücün ne tek bir elit grubu, ne de çok fazla elit grubu arasında paylaşıldığı söylenebilir. Arslan (2004, 2004: 4-11), elit grup üzerinden yapılan bir incelemede, elit/yapı ilişkisinde iki adet güç unsuru tespit etmiştir.

Bunlar, iç güç merkezleri ve dış güç merkezleridir. Karar verme süreçlerine etki eden iç güç merkezleri ulusal iken, dış güç merkezleri özellikle Amerika'ya aittir. Bu etki güçlerinin başında CIA sayılmış, yine ağırlıklı olarak Amerika'nın kontrolündeki IMF ve Dünya Bankası'nın isimleri ön plana çıkmıştır. AB'nin iç ve dış politikalarındaki etkisi de benzer şekilde ifade edilmiştir.

Türkiye’de elit döngüsünü değerlendirmek için kent ve ulusal çapta karşılaştırmalı araştırmalar yeterli değildir. Bununla birlikte, ileri gelenlerin kimler olduğu üzerine fikir verebilecek örnekler bulunmaktadır. Yanlış biçimde kavramlaştırılan konulardan biri meslek yaşamına “ücretli” (Hacı Ömer Sabancı) ve “küçük esnaf” (Vehbi Koç) olarak başlayan kişilerden söz edilmesidir (Arslan, 2004: 4). Oysa 1910’larda ticari ağların son halkasında (perakende) Türklerin olduğu bir hayat söz konusudur. Bu noktada gayrimüslimlerin sürülmesi ya da mübadele süreci sonrasında perakende zincirinin önemine işaret etmek gerekir (Günlü, 2008b: 127-128). Ordu, iş dünyası, siyaset-bürokrasi ve üniversite Türkiye’de elit yörüngelerinin hareket zemini ve bağlantısındaki yerini gösterir. Medya eliti de aradaki bağlantının matrisi olarak görülebilir.

Elit olgusuna devlet aklının bir yansıması gibi yaklaşanlar da bulunmaktadır (Yılmaz, 2014: 1). Elit, tek tek vazgeçilmez insanlar değildir. Değişmeleri de, belirgin iktisadi ve politik değişimlerin tezahürü olarak görülebilir. Bununla birlikte, entelektüel ve örgütsel yetenek ve uyarlanma esnekliği dolayısıyla yeni girişimlerin ilgi merkezinde her zaman olası bağlantı noktaları olarak yer alır. Bu açıdan dolaşıma girmiş ilişkilerin bir tarzı olarak özellikli olanın özellikleri dolayısıyla işlevsel hale gelmesi, elitin toplumsal hiyerarşide ve şebekede düğüm noktaları ve ileri-geri bağlantıları tamamlaması mümkün hale gelmektedir.

Bu değişimlerin somut görünümleri, özellikle 1980’li yıllarla başlayan ve giderek yaygınlaşan rant spekülasyonları çerçevesinde kentsel alandaki eylem ve eylemcilerde gözlemlenebilir. "Örneğin, küresel ölçekte tasarım yapan bir mimarlık ofisinin yeni, kentli zenginler için tasarladığı bir kapalı site projesi; politik elite kurulan kayırmacı ilişki sayesinde sit yasaklarını delerek kentin en prestijli arazilerinde büyük inşaat sermayesi eliyle uygulanmakta; çok uluslu emlak-yatırım şirketleri tarafından da küresel

emlak pazarındaki alıcılara sunulmaktadır. Bu arazinin üzerinde devlet, yerel ve küresel sermaye arasında kurulan yeni kentsel arazi bağlantısı, o kentsel arazi üzerindeki eski kentsel arazi bağlantılarını çözerek, dışlayarak yeni düğümler oluşturmaktadır" (Kurtuluş, 2008: 319-320). Bu tarzda oluşan ileri-geri bağlantılar projelerin hayata geçirilmesinin anahtarı olmuştur. Ekonomik ve sosyal alanda değişimler bağlantıların belli noktalarında bulunanlar için önemli bir sıçrama imkânı verebilir (Kapani, 2016: 129-130). 1980’lerden 2000’lere küresel bağlantılarla siyasi iktidar ve kent iktidarı arasında belli hareket noktasında bulunan kişiler kazananlar arasına girmiştir. Bu durum mevcut elit ile yeni elit arasındaki dinamiği göstermesi açısından da önemli bir gözlem imkânı verebilir. Genel çerçeveyi ise eski ilişkileri çözen neo-liberal kuram ve politikada aramak olasıdır. Zira neo-liberal uygulamalar yasal olanla yasal olmayan arasındaki sınırı değiştirerek eylemcilere yeni potansiyellerini göstermiştir. Ancak bu değişim sürecinde büyük bir muhalefet bloğunun oluşması da olasılık içindedir. Bu durum Bursa örneğinde Cargill muhalefetinde kentin konumlanışında gözlemlenmektedir.

Cargill Odağında Bursa’da Elit Döngüsü

Bursa’da İznik Gölü kıyısında Cargill tesislerinin kurulması girişimine karşı ortaya çıkan kentsel muhalefet deneyi, aslında sadece Bursa özelinde gözlemlenebilecek bir durum değildir. Türkiye’de ve dünyada başka örneklerin varlığıyla ilişkili bir durum olarak görülebilir. Zira bu örnek, Türkiye’de kent muhalefetinin ortaya çıktığı birçok (İzmir, Artvin vb.) örnekten sadece biridir ve bir kentin kırsal ve kentsel sosyo-ekonomik faaliyet biçimlerinin değişmesine yol açan (kentin bileşenlerinin koordinasyonunu değiştiren) “oluşturucu” politikaların bir örneği olarak görülebilir. Bu nedenle bu tür şirket girişimleri herhangi bir tekil girişim olarak ele alınmamalıdır.

ABD'nin ilk beş, dünyanın ilk on şirketi arasında bulunan Cargill, 1865 yılında Iowa eyaletinde kurulmuş olup, halen dünyanın 57 ülkesinde 90.000 çalışanıyla faaliyet göstermektedir. Yıllık cirosu 60 milyar doları aşan Cargill, borsada işlem görmeyen, halka açılmamış bir aile şirkettir. Başlıca çalışma alanları tohum, tarım ürünleri, gıda

prosesi, finans ve metalurji olan şirket, ulusötesi bir tekel olması nedeniyle ABD siyasetinde etkili bir güce sahiptir. 1960'lı yıllarda İstanbul'da farklı ortaklarla çalışan firma, 1986'da İstanbul'a şube açmış ve üretim ve ticari faaliyetlerini buradaki ofislerinden yönetmeye başlamıştır. Aynı yıl, Yaşar Holding ile ortaklık kurmuş olan şirket yıl sonunda yapılan tohum ortaklığının tüm hisselerini almış, 1989'da Pendik'te Mısır, 1991'de Mustafa Kemal Paşa'da Tohum İşletme Tesisi kurmuş, faaliyetlerine Cargill Tarım Sanayi ve Ticaret A.Ş. olarak devam etmiştir (TMMOB, 2005).

Sonraki yıllarda farklı kentlerde (Afyon'dan Bolu, Gönen ve Lüleburgaz'a dek) ve farklı alanlarda yatırımlarına devam eden şirket, 1996'da Pendik Mısır İşleme Tesisine glikoz şurubu ve nişasta üretimini de eklemiştir. Cargill'in Cerestar firmasını satın almasıyla bu fabrikada %50 hissedar olmuş, diğer %50'lik hissenin sahibi olan Ülker Grubu ile ortaklığı doğmuştur. Metne konu olan Orhangazi'deki Mısır İşleme Tesisi inşaatına 1997'de YPK (Yüksek Planlama Kurulu) Kararı ile başlayan şirket, 2000'de yatırımını tamamlamıştır. Süreç içerisinde yasal düzenlemeler yapılmış, yürütmenin durdurulması kararları alınmış ancak alınan yargı kararları uygulamaya kon(a)mamıştır.

Bu çerçevede şirketin faaliyetlerinin önünün açılması için yapılan bazı yasal, idari düzenlemelere değinmek gerekir:

Başbakanlık Yüksek Planlama Kurulu'nun (YPK) 09.12.1997 gün ve 97/T-89 sayılı kararı gereğince Bursa ili Orhangazi ilçesi, Gemiç-Gürle Köyleri arasındaki mevkiinde yer alan 31-1310-1318 nolu parsellerdeki 194.072 metrekarelik alanda Cargill'in nişasta fabrikası kurmasına izin verilmiştir. 17.06.1998 gün ve 12/79 sayılı fabrika bina ruhsatı kararı ile 1998'de Mısır İşletme Tesisi temeli atılmıştır. Oysa girişimden kısa süre önce Bursa kentinin 2020 çevre düzeni planı ve 1/25.000 ile 1/100.000 ölçekli planları kentin tüm bileşenlerinin katılımı ile oy birliği ile kabul edilmiştir.

YPK'nın fabrika kurma izni vermesinin ardından Çevre Bakanlığı, 23.6.1997 tarihinde Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Yönetmeliği'nde değişikliğe giderek, tarımsal sanayi kuruluşlarından ÇED raporu hazırlanması zorunluluğunu

kaldırılmıştır.1998 yılında Tarım Arazilerini Koruma ve Kullanma Yönetmeliği değiştirilerek Cargill'in birinci sınıf tarım arazisine sanayi tesisi kurmasına olanak veren yönetmelik yürürlüğe sokulmuştur. 05.07.2001 tarihinde Resmi Gazetede Milletlerarası Tahkim Kanunu yayımlanarak, şirketin sorunlarını uluslararası tahkime götürme olanağı sağlanmıştır.

19.01.2002 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 4737 sayılı Endüstri Bölgesi Kanunu ile TMOBB ve Odaların muhalefetinin önünü kesecek; yerli yabancı gerçek ve tüzel kişilere yönelik ayrıcalıklı işlem yapılmasına olanak tanınmış, 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Yasası'nda değişiklik yapılmıştır. Bu doğrultuda, 01.07.2004 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan, 5195 sayılı Endüstri Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun çıkarılmış ve bu yetki ilk olarak 5 Temmuz 2005 tarihinde Cargill için kullanılmıştır.

03.07.2005 tarihinde siyasi iktidara ait milletvekilleri oylarıyla çıkarılan Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Yasası, Cargill'in Orhangazi işletmesini kapsayacak şekilde, toprakları yok edenleri "af" eden geçici bir madde içermektedir. Bu geçici madde gereği “11.10.2004 tarihi öncesinde tarım arazileri, gerekli izinler alınmadan tarım dışı amaçlı kullanıma açıldıysa da arazinin istenilen amaçla kullanımı için Bakanlığa müracaat etmesi halinde metrekare başına 5 Yeni Türk Lirası ödenmesi” şartıyla izin verilmiştir.

05. 07.2005 tarihli 25886 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2005/8944 Bakanlar Kurulu Kararı ile (Endüstri Bölgeler Koordinasyon Kurulu 05/04/2005 tarih ve 2005/01 sayılı kararı gereği) Cargill tesisleri Özel Endüstri Bölgesi ilan edilmiş, şirketin imar ve ruhsat sorunları on beş gün içerisinde çözülmüştür (Günaydın, 2006: 16).

Hukuka aykırı olarak yapılan işlemler nedeniyle Bursa Valisi'nden Büyükşehir ve ilçe belediye başkanlarına, Ticaret ve Sanayi Odası'ndan Ziraat Odalarına, siyasi yelpazenin içerisindeki siyasi partilerden değişik siyasi eğilimlerdeki SİAD örgütlerine, Bursa Barosu'na, meslek odalarından milletvekillerine ve sıradan vatandaşlara kadar sayısız örgüt, kişi davaya katılmıştır. Davaya katılanlardan bazıları çevre, bazıları su

kirliliği konusunda endişe duyduğu için, kimi emperyalist şirketlere karşı olduğundan, kimisi ise tarımsal alanların yok olması kaygısıyla bu karşı çıkışın içinde yer almıştır. Bu tavır alış, yerel elitlerin küresel elitler karşısında güç birliği içerisine girmesi şeklinde yorumlanabilir.

Projeyi şirket dışında destekleyen tek kesim, Ankara’da iktidar içinde bulunan bazı guruplardır. Bu nedenle de proje bürokratik engelleri hızla aşmış, ancak bu gizli destek Bursa’da projeye karşı tepkileri de hızla büyötmüştür. İlk tepkiler Ankara’ya farklı kanallardan sözlü olarak iletirse de bu yolla sonuç alınamayacağı kısa sürede belli olmuş ve yargı süreci başlatılmıştır.

Bu süreçte olanları hukuka aykırı bularak mücadeleye girişen bu kitle; yapılması planlanan tesisin tarımsal amaçlı olmaktan çok bir sanayi tesisi olması, doğaya, İznik Gölü’ne zarar vereceğinin bilirkişi raporlarıyla kanıtlanması, gölü besleyen Karsak deresinin koruma altında olması, içme suyu niteliğindeki bu sulara atık su boşaltılamayacağı gibi gerekçelerle mahkemeye başvurmuş Bursa 2. İdare Mahkemesi 27.06.2000 gün ve 2000/584 E ve 2000/690 K sayılı kanun kararı ile YPK kararının, Bursa İl İdare Kurulu kararının ve verilen inşaat ruhsatının iptaline karar vermiştir. Bundan sonraki süreç temyizler, karar düzeltme talepleri, yeniden yapı ruhsatı alınması, tesisin bu arada tamamlanması şeklinde devam etmiş, birbirini izleyen davalardan sonuç alınamayınca AİHM’ne başvurulmuştur.

TBMM'nin anayasaya aykırı yasalar çıkardığı, Bakanlar Kurulu Kararları ile çeşitli ayrıcalıkların oluşturulduğu, ABD Başkanı Bush'un devreye girdiği bilgisinin gazete manşetlerine taşındığı, şirkete af getiren düzenlemelerin yapıldığı bu hukuki ve siyasal süreç, küresel aktörlerin etkisiyle oluşan ve sonrasında karşı çıkan grupların çözüldüğü, dağıldığı ve söylemlerin tam olarak tersine dönüştüğü bir oluşumu beraberinde getirmiştir. Bu dengeler bazı elitlerin silikleşmesi ve bazılarının da ortaya çıkmasının nedenidir. Bu noktada küresel elitlerin etki gücüyle oluşan elit döngüsünde, bürokratik elitler ve kenti müdafa eden siyasal elitlerin dolaşıma girdiği görülür.

1997 yılından itibaren yaklaşık 15-20 civarında davaya konu olan bu süreçte (Taşkın, 2011: 164) kent muhalefetinin bir araya gelme ve çözülmesi durumlarının çeşitli aşamalardan geçtiği görülür: İlk etapta sivil toplum örgütleri, meslek odaları, siyasi çevrelerle başlayan tepkilere, yöre halkının da katılımıyla "Cargill'e Hayır" imza kampanyası düzenlemiş, çevre gönüllüleri ve çiftçiler de gösteriler düzenleyerek tepkilerini dile getirmişlerdir. Kentin ekonomik elitlerinin yapılandığı Bursa Ticaret Sanayi Odası (BTSO) düzenlediği Cargill konulu meclis toplantısında, yer seçimine itiraz ettiklerini gerekçeleriyle anlatmış, 37 oda ve STK tesisin kuruluşuna neden karşı olduklarını gerekçelendiren mektubu, imzalarını da ekleyerek Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e iletmışlerdir.

Bürokratik ve siyasal elitlerin tavırları da benzer şekildedir: Dönemin DSP (sonrasında AKP) Milletvekili Ertuğrul Yağcımbayır, 2 Nisan 1998'de 7/4563-11587 sayılı yazılı soru önergesinde 1993'ten bu yana yatırımcıların talepleri reddedilirken bir Nişasta Fabrikasına izin verilme nedenini sormuş, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Cumhur Ersümer konunun ÇED Yönetmeliği kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini bildirmiş, Çevre Bakanı İmren Aykut da uluslararası sözleşmeler uyarınca gerekli önlemlerin alınacağını belirtmiştir. Dönemin FP, (sonrasının AKP Milletvekili) Altan Karapaşaoğlu 23 Temmuz 1998'de TBMM tutanaklarına göre yatırımın durdurulmasını ve makul bir bölgeye sevkini istemiş, bu yatırıma izin verilmesi durumunda 6 fabrikanın izin almak için sırada olduğunu belirterek, konunun önemine dikkat çekmiştir.

Ancak güçlü Amerikan şirketinin başarılı PR çalışmaları, zaman içerisinde yerel medyanın geri çekilmesi ve var olan gücün parçalanması sonucunu yaratmış, sonrasında BUSİAD (Bursa Sanayicileri ve İşinsanları Derneği) çıkışlı bir kırılma noktası ve buna BTSO'nun (Bursa Ticaret Sanayi Odası) da eklenmesi ile savunma mekanizması çökmüştür. Fabrikanın yargı kararlarına rağmen açılmasının ardından, yasal süreç çok az kişi tarafından izlenir olmuş ve geri adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu aynı zamanda, safların belirlendiği, yerel elit gücünün çözüldüğü ve elit döngüsünde değişimin gözlemlendiği noktadır.

Türkiye, tarihinin en büyük ekonomik krizinde (IMF'e başvurulmuş, niyet mektupları yükümlülükleri alınmış vb.), şeker sanayinde yasadışı yatırım yapan bir emperyalist şirketin önünü açmak için tüm yolları denemiş, Bursa'daki yatırım bütün yargı sürecine rağmen hızla ilerlemiştir. 55. Ansol-D hükümeti, 57. ANAP+DSP+DTP hükümeti ve AKP hükümetleri döneminde gerçekleşen Cargill davaları süreci, yaşananların hükümetler üstü olduğunu da ortaya koymaktadır. Danıştay 6. Dairesi proje ile ilgili yürütmeyi durdurma kararı verse de, projeye başından itibaren karşı çıkan dönemin valisi Orhan Taşanlar görevden alınmıştır. Nihat Canpolat ile birlikte bu iki vali yargı kararlarını uyguladığı ve işletme kurulum sürecini aksattığı gerekçesiyle cezalandırılmıştır. Bu olay, kararları uygulamayan siyasi ve bürokratik elitlerin yok olduğuna işaret etmektedir.

Cargill deneyimi, kent muhalefetine niteliğini kavramlaştırma ve kent elitinin değişimi açısından bir “sınır” durumu olarak değerlendirilebilir. Direnişlerde kimin ne kadar direneceğini belirleyen “alışıldık” durumlar değil, “sınır” durumları olmuştur. Kent eliti, eski kentsel kamunun unsurları dış müdahale karşısında bir direniş odağı olmakla birlikte, konunun kapsamı ve niteliği hakkında geniş çaplı bir müdahalenin etkisi altında kendi konumlarını yitirmeme ve yeni fırsatlardan yararlanma yolunu seçerken, sürecin ortaya çıkardığı fırsat alanları yeni kent elitlerini görünür kılmıştır. Politik alandaki işlevsel bütünleşme, herkesi içine çeken bir fırsat alanına dönüşerek yerel politikayı yükseltmiştir. Yaşanan süreç, kentsel arazi bağlantılarını dönüştürerek geniş bir alanda ortaya çıkan müşterileşmeyi yapısal olarak değiştirmiş ve Bursa'daki kentsel muhalefeti çözmüştür. Bu durumu, elitin yeniden şekillenen ağlara katılması olarak değerlendirmek mümkündür.

Bursa'da yaşanan bu örnek, küresel düzeyde genişleyen sermayenin ülkelerin iç siyasetinde ve kentsel politikalarında ne denli etkili olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ülkemizde “çevre hakkı” konulu birçok dava, elitlerle birlikte kentlerin dönüşüme uğratılma sürecini yansıtır. Bursa Orhaneli Termik Santrali, Gökova ve Muğla Yatağan Termik Santralleri, Bergama Altın Madeni, Uşak Kışladağ, Kozak Yaylası, Erzincan Çöpler Köyü gibi pek çok dava Yeni Dünya Düzeni'nin aracısı olan ve yüksek kâr

peşinde koşan yerli/yabancı şirketlerin, yörelerdeki sosyo-ekonomik dinamikleri dönüştürmesi içeriklidir.

İç hukuk yolları tükenince, sıra AİHM başvurusuna gelmiştir. Davacıların ülkelerini bu uluslararası mahkemeye şikayet etme nedeni ise mahkemenin söz konusu bir emperyalist şirket olduğunda ne yapacağına ilişkindir.

Sonuç

Cargill örneğinde Bursa’da yaygın ve etkili bir kentsel muhalefet ortaya çıkmıştır. Oluşan muhalefetin başlangıçtaki güçlü konumunu zaman içinde yitirmesi, kentsel elit arasındaki çözülme ve merkezi hükümetten güçlü müdahalelerin olması kentlerde elit döngüsü açısından oldukça önemli bir çevrimin varlığını ortaya koymaktadır. Bu çevrim sürecinde kentin eski kamusu ve kentsel ittifakı değişmekte, nüfus ve nüfuz bileşimi yerini yeni bir koordinasyon sürecine bırakmakta ve kentsel iktidarın değişmesine yol açmaktadır.

Bu olgudan hareketle elit grubun belli bir iktisadi ve sosyo-mesleki (kırsal ve kentsel) faaliyet biçimlerinde değişme gözlemlenebilir. Kentsel muhalefetin çözülmesi de temelde bu yönde meydana gelen değişimlerle ilişkilendirilebilir. Bu değişim kalıbında küresel, ulusal ve yerel iktidar bloklarının mevcut ve yeni işbirliği kanallarının her zaman görece bir açıklığa dayandığı ileri sürülebilir. Bu makalede ele aldığımız dinamik elit yaklaşımı, bir analiz çerçevesi olarak bu ilişkiyi görünür hale getirmektedir.

KAYNAKÇA

- Arslan, A. (2003). Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Elit Teorisi. *Kocaeli Üniversitesi SBE Dergisi*, Sayı: 6, s.115-135.
- Arslan, A. (2006). Sınıf Teorisinin Açmazları Ve İktidar Analizinde Bir Alternatif Olarak Elit Teorisi. *Fırat Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt:16, Sayı:1, s.363-382.
- Arslan, A. (2004, Ocak). Türkiye'de İktidarın Sosyolojik Anatomisi Ve İktidar Seçkinleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt:6, Sayı: 1, s.1-25.
- Arslan, A. (2004, Temmuz). Türk İktidar Seçkinleri, *Akademik Bakış*, Sayı:3, ISSN: 1694-528X, s.1-14.
- Atman, T. (2013). Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Özelleştirmesi. (KESK isteği üzerine hazırlanmış yayılanmamış makale).
- Balıbar, E. ve Wallerstein, I. (1995). *İrk, Ulus, Sınıf*, İstanbul: Metis.
- Boratav, K. (2004). *Yeni Dünya Düzeni Nereye?* Ankara: İmge.
- Boratav, K. (Ekim 2004). Emperyalizm mi? Küreselleşme Mi? E. A. Tonak (Der.), *Küreselleşme: Emperyalizm, Yerelcilik, İşçi Sınıfı* (ss.21-32). Ankara: İmge.
- Clarke, S. (2004) *Devlet Tartışmaları*. İ. Yıldız (Çev.). Ankara: Ütopya.
- Dardot P. Ve Laval C. (2012). *Dünyanın Yeni Aklı*. F. Taylan (Ed.). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Duman, Z. M. (2002). Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri. *Kocaeli Üniversitesi SBE Dergisi*, Sayı: 4, s.1-16.
- Duman, Z. (2007). Türkiye'de Burjuva Sınıfının Sosyal Profili. *Sosyoekonomi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 5, s.33-46.
- Duman, Z. (2014). Küreselleşme, Sermaye Ve Devlet İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme. *Emek Ve Toplum Dergisi*, Cilt:3, Sayı:5, ISSN:2147-3668, s.8-29
- Ercan, A. ve Ercan, B. (2015). Türkiye'de Ekonomik Elit Davranışları Ve Bir Ekonomik Seçkinler Örgütü Olarak TÜSİAD. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:8, Sayı:41, ISSN:1307-9581, s.397-406
- Giddens, A. (2008). *Ulus Devlet ve Şiddet*. İstanbul: Kalkedon.
- Güler, B. A., (2005). *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi*. Ankara: İmge.
- Günaydın, G. (2006). Cargill Uğruna Anayasa Çiğneniyor. *Tarım ve Mühendislik Dergisi*, Sayı:78-79, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Yayınları, ISSN:1300-0071,s.16-18

- Günlü, R. (2008a). Devlet, Sermaye ve Emek. R. Günlü (Der.) *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*. (ss.37-74). Ankara: Dipnot.
- Günlü, R. (2008b). Devlet ve Yurttaşları: Türkiye’de Siyasal Mücadele ve Demokrasi. R. Günlü (Der.) *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*. (ss.121-165) Ankara: Dipnot.
- Harvey, D. (2015a). *Neoliberalizmin Kısa Tarihi*. İstanbul: Sel.
- Harvey, D. (2015b). *Sermayenin Mekânları*. İstanbul: Sel.
- İncioğlu, N. ve Erder, S. (2008). *Türkiye’de Yerel Politikanın Yükselişi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Kapani, M. (2016). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: BB101.
- Kışlalı, A. T. (2016). *Siyaset Bilimi*. Ankara: İmge.
- Kozanoğlu, H. (2008). Bugünün Kapitalizmi R. Günlü (Der.) *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*. (ss.21-36). Ankara: Dipnot.
- Kurtuluş, H. (2008). Türkiye'nin Kentleşme Deneyiminde Devlet, Sınıflar ve Kentsel Arazi Bağlantıları. R. Günlü (Der.) *Devlet ve Sermayenin Yeni Biçimleri*. Ankara: Dipnot.
- Miliband, R., Poulantzas, N. ve Laclau, E. (1990). *Kapitalist Devlet Sorunu*. Y. Berkman (Çev.) İstanbul : Birikim.
- Mills, C. W. (1974) *İktidar Seçkinleri*. Ü. Oskay (Çev.) İstanbul: Bilgi
- Obsborne, P. (2013). *Eleştirel Bakış*. İstanbul: İletişim.
- Peters, M. (2003) Bilderberg Grubu ve Avrupa'nın Genişlemesi Projesi. M. Türkay (Ed.), *AB Türkiye-Gerçekler, Olasılıklar (İçinde)*. İstanbul: Yeni Hayat Kütüphanesi.
- Pustu, Yusuf (2006). Küreselleşme Sürecinde Kent "Antik Site'den Dünya Kentine". *Sayıştay Dergisi*, Sayı:60, s.129-151.
- Şenalp, M. G. ve Şenalp, Ö. (2009). Ulusötesi Kapitalizm: Sermayenin ve Devletin Ulusötesileşmesi ve Türkiye'de Ulusötesi Tarihsel Blok Oluşumu. *Praksis*, Sayı:19, s.191-240.
- Şimşek, O. (2016). W. I. Robinson'ın Tezi Üzerinden Küreselleşmeyi Okumak. *Bilgi*, Cilt: 18, Sayı: 1, s.24-55
- TMMOB, (2005). *"Cargill Orhangazi Mısır İşleme Tesis ve Gerçekler"*, Taslak Rapor, Bursa: TMMOB.
- Toros, A. D. (1998). MAI Yetmiş Beş Yılın Selameti Mi? *Sosyalist Politika*, Sayı:19, s.110-119.
- Tosun, G. ve Tosun, T. (1995). Türkiye'de Kentleşme- Siyasal Yapılanma İlişkisi. *Amme İdaresi Dergisi*. Cilt:28, Sayı:4, s.45-63.

Wedel, J. R. (2014). *Gölge Elitler*. İstanbul: Yarın.

Vergin, N. (2004). *Siyasetin Sosyolojisi*. İstanbul: Bağlam

Williamson, J. (1990) Latin American Adjustment: How much has happened?, Washington, DC: Institute for International Economics, 1990, Weltwirtschaftliches Archiv, ISSN 0043-2636, Mohr, Tübingen, Vol. 127, Iss. 2, pp. 421-423

Williamson, J. (2005). “The Strange History of the Washington Consensus” *Journal of Post Keynesian Economics* Vol. 27, No. 2 (Winter, 2004-2005), ss. 195-206 https://www.jstor.org/stable/4538920?seq=1#page_scan_tab_contents

Yalçın, S. (2017). *Saklı Seçilmişler*. İstanbul: Kırmızı Kedi

Yarcı, Selman, (2011). Pierre Bourdieu 'da Sosyal Sermaye Kavramı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, s.125-135.

Yılmaz, Nuh, (2011). 2000'li Yıllarda Elitlerin Dönüşümü: Devlet, Siyaset Ve Batı. A. Demirhan (Ed.). *Türkiye'de Toplum*, ISBN:978-605-5952-27-3, İstanbul: Mavi Ofset, s.51-74.

Elektronik Kaynaklar

Yılmaz, S. (2014). Türkiye'nin "Elit" İhtiyacı, <https://www.ulusal.com.tr/turkiyenin-elit-ihciyac-i-makale,3463.html>, Erişim Tarihi: 8.12.2019